

Łukasz Piątkowski
(Uniwersytet Wrocławski)

ZARYS STOSOWANIA POLITYKI CELOWANEGO ZABIJANIA PRZEZ IZRAEL I STANY ZJEDNOCZONE

ABSTRACT

AN OUTLINE OF THE USAGE OF THE POLICY OF TARGETED KILLING BY ISRAEL AND THE UNITED STATES

The object of this article is to present the problem of the usage of the policy of targeted killing by selected states. Undoubtedly, *targeted killing* is a problem that is laden with matters political, moral, and legal. The government that decides to use such tactics in the face of serious problems must take into account the consequences of its own decisions. This article takes a diverse approach to the examination of conducting assassinations in foreign lands by examining the policy and legal ramifications of assassinations. By examining the strategic and tactical pitfalls of assassination, and by examining human rights law and humanitarian laws regulating assassination, the conclusion is established that assassinations might be technically legal in some circumstances. The answers to these questions are of critical importance. If Israeli and USA policy is fundamentally flawed, however, it is better to understand this now, especially when voices demanding that terrorists be hunted down and killed have grown so loud. Either way, learning from the Israeli and United States experience is central to those seeking to combat the threat of terrorism.

SŁOWA KLUCZOWE: celowane zabijanie, Izrael, Stany Zjednoczone, prawa człowieka, drony, wojna z terrorem, zabójstwa

I. Pojęcie *targeted killing*

Celowane zabijanie oznacza zabijanie jednostki przez rządową organizację lub instytucję. Zgodnie ze specjalnym raportem ONZ z dnia 28 maja 2010 r., *targeted killing* jest to zamierzone, z premedytacją i umyślne użycie śmiertelnej

siły, przez państwa albo ich agentów działających pod przykryciem prawa, albo przez zorganizowaną i uzbrojoną grupę w konflikcie zbrojnym, przeciw określonej osobie, która nie jest aresztowana¹. Profesor Steven R. David definiuje *celowane zabijanie* jako zamierzone uśmiercenie określonej osoby lub grupy osób za wyraźnym pozwoleniem rządu². Przyjęcie przez państwa polityki *celowanego zabijania* jest usprawiedliwiane jako prawnie uzasadnione w obliczu zagrożeń terrorystycznych oraz jako konieczność sprostania wymagom asymetrycznego pola walki. Pojęcie *celowanego zabijania* nie jest pojęciem zdefiniowanym w prawie międzynarodowym, zostało wprowadzone do powszechnego użytku w 2000 roku³, po tym jak Izrael podał do publicznej wiadomości politykę *targeted killings* wobec domniemyanych terrorystów na zajętych palestyńskich terytoriach (OPT)⁴. *Celowane zabijanie* było wykorzystywane podczas zamieszek i wojen w latach 80-dziesiątych i 90-dziesiątych ubiegłego wieku a także już wcześniej do zabójstw ważnych celów⁵.

Termin *targeted killing* był używany wielokrotnie po 2000 r., w sytuacjach:

- w kwietniu 2002, zabicie przywódcy rebeliantów Omara Ibn al Khattaba w Czeczeni przez rosyjskie siły zbrojne;
- w listopadzie 2002, zabicie rzekomego lidera Al-Kaidy w Jemenie, Ali Qaed Senyan al-Harithi wraz z pięcioma innymi mężczyznami. CIA⁶ wystrzeliło do celu rakiety Hellfire⁷ z drona Predator⁸;

1 Philip Alston, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, 2010.

2 Steven R. David, *Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing*, „The Review of International Affairs” 2003, 2 (3).

3 Izrael, jego pierwszy publicznie przyznał się do wysłania śmigłowca bojowego w celu zabicia przywódcy palestyńskiej milicji Husseina Obaiyata w Betlejem.

4 Orna Ben-Naftali & Keren Michaeli, *We Must Not Make a Scarecrow of the Law: A Legal Analysis of the Israeli Policy of Targeted Killings*, 2003.

5 M.in. agenci Izraelskiego Mossadu ścigali i zabili w zemście bojowników podejrzanych o zabójstwo 11 izraelskich sportowców i trenerów biorących udział w Igrzyskach Olimpijskich w Monachium.

6 CIA – Centralna Agencja Wywiadowcza.

7 AGM-114 Hellfire (Helicopter launched fire-and-forget) – kierowany pocisk rakietowy klasy powietrze-ziemia (AGM – Air-to-Ground Missile) zaprojektowany do niszczenia celów opancerzonych oraz innych celów jednostkowych, wystrzeliwany ze stanowisk ukrytych przed ostrzałem nieprzyjaciela, również bez bezpośredniej widoczności celu. Pocisk Hellfire jest naprowadzany głównie wiązką laserową, ale możliwe jest zastosowanie także innych modułów naprowadzających.

8 MQ-1 Predator – UCAV (ang. unmanned combat aerial vehicle – Bezałogowy Bojowy Aparat Latający) produkowany przez General Atomics Aeronautical Systems.

- zabójstwa w latach 2005–2008 przez siły rządowe Sri Lanki i opozycji (Tamilskie Tygrysy⁹) grupy osób rozpoznanych przez każdą ze stron jako współpracujących z inną stroną;
- 19 stycznia 2010, zabójstwo przez agentów Mossadu w hotelu w Dubaju Mahmouda al-Mahbough, jednego z przywódców Hamasu¹⁰. Dubajscy urzędnicy twierdzą, że Al-Mahbough został uduszony za pomocą poduszki; urzędnicy ujawnili nagrania video osób odpowiedzialnych, które to przypuszczalnie miałyby być agentami Mossadu¹¹.

Środki i metody za pomocą których wykonywane są *targeted killings* obejmują m.in. zabójstwo przy użyciu snajperów, strzał z bliskiej odległości, rakiety wyrzuczone ze śmigłowców, dronów¹², za pomocą improwizowanych ładunków wybuchowych umieszczonych w samochodach¹³, trucizny.

Pojęcie celowanego zabijania jest używane zamiennie z pojęciami:

- egzekucji pozasądowej (*extrajudicial execution*¹⁴),
- egzekucji uproszczonej (*summary execution*¹⁵),

Jest on używany w operacjach zwiadowczych oraz może przenosić dwa kierowane pociski rakietowe AGM-114 Hellfire klasy powietrze-ziemia, dzięki czemu jest zdolny atakować cele naziemne oraz pociski AIM-92 Stinger klasy powietrze-powietrze. Wprowadzono go do służby w 1995 r. i od tego czasu był używany w Afganistanie, Iraku, Jemenie, Serbii oraz w Libii. Wersje: Predator RQ-1, Predator B (MQ-9 Reaper Hunter/Killer), Predator C.

- 9 Tamilskie Tygrysy (Tygrysy Wyzwolenia Tamilskiego Ilamu, LTTE) – organizacja tamilska żądająca utworzenia w północnej części Sri Lanki niepodległego państwa tamilskiego Ilamu. Powstała w 1976 roku. Tamilskie Tygrysy uznane zostały przez USA oraz UE za organizację terrorystyczną.
- 10 *Targeted Killing in Dubai: A Mossad Operation Gone Awry?*, „Der Spiegel” 2010, 23 styczeń; Ilene Prusher, *Was Mossad Behind Dubai Assassination?* *Israel Foreign Minister Isn't Saying*, „Christian Science Monitor” 2010, 17 luty.
- 11 *Ibidem*. Mossad (Instytut Wywiadu i Zadań Specjalnych) – izraelska agencja wywiadowcza, formalnie utworzona 1 kwietnia 1951, jako Instytut Koordynacji. Podlega Premierowi Izraela.
- 12 Dron, bezzałogowy aparat latający (ang. Unmanned Aerial Vehicle (UAV)), bezzałogowy statek latający (ang. unmanned aerial system (UAS)), – statek powietrzny, który nie wymaga do lotu załogi obecnej na pokładzie oraz nie ma możliwości zabierania pasażerów, pilotowany zdalnie lub wykonujący lot autonomicznie.
- 13 Vehicle Borne Improvised Explosive Device (VBIED) – improwizowane urządzenie wybuchowe umieszczone w samochodzie lub pojeździe innego typu.
- 14 *Extrajudicial execution* – zabicie osoby przez władze rządowe nie zagrożone przez jakiegokolwiek proces sądowy.
- 15 *Summary execution* – egzekucja podczas, której osoba jest oskarżona o przestępstwo, następnie natychmiast zabita, bez zapewnienia należytego przewodu sądowego.

- skrytobójstwa, zamachu (*assassination*¹⁶)¹⁷.

II. Izrael

W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, Izrael kategorycznie odmawiał przyznania się do stosowania *targeted killing* twierdząc, że nie prowadzi polityki umyślnego zabijania podejrzanych a zasada prawa do życia oraz jego uszanowania ma znaczenie fundamentalne dla Sił Obronnych Izraela. W listopadzie 2000 roku, rząd izraelski potwierdził istnienie polityki, w wyniku stosowania której jest uzasadnione *celowane zabijanie* w samoobronie i jest to zgodne z Międzynarodowym Prawem Humanitarnym Konfliktów Zbrojnych (MPHKZ, *jus in bello*). Głównym zarzutem, będącym przesłanką do stosowania *targeted killings* było to, że Autonomia Palestyńska nie zapobiegła, nie ścigała i nie karała terroryzmu a w szczególności samobójczych ataków skierowanych przeciwko Izraelowi¹⁸.

Celowane zabijanie było praktykowane przez rząd izraelski, zarówno w trakcie Pierwszej¹⁹ jak i Drugiej Intifady²⁰, podczas której w styczniu 2001 r., izraelscy urzędnicy potwierdzili „the practice of targeted assassinations”. Konflikt nad zgodnością z prawem wykonywania celowanych zabójstw koncentrował się w Izraelu wokół sprawy Dr. Thabet Thabet²¹.

¹⁶ *Assasination* – morderstwo osoby w niespodziewanym ataku, zazwyczaj dla pieniędzy lub z powodów politycznych.

¹⁷ Philip Alston, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, 2010.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Pierwsza Intifada (*bunt kamieni*) była masowym powstaniem Palestyńczyków przeciwko izraelskiej okupacji Palestyny. Powstanie rozpoczęło się 9 grudnia 1987 w obozie palestyńskich uchodźców Jabalaya w Strefie Gazy i trwało aż do 1991 r.

²⁰ Druga Intifada (Intifada Al-Aksa), masowe powstanie Palestyńczyków przeciwko izraelskiej okupacji Palestyny w latach 2000–2004. Obejmowało także konflikty wewnątrz ruchu palestyńskiego między fundamentalistycznymi ugrupowaniami muzułmańskimi (Hamas) a zwolennikami ruchu narodowego kierowanego przez Jasera Arafata.

²¹ Lokalny Palestyński przywódca w mieście Tulkarm. Zastrzelony 31 grudnia 2000 r. przez żołnierzy Izraelskich w czasie gdy opuszczał swój dom. Thabet był starszym członkiem ruchu Jassera Arafata. Zabójstwo to było ostatnim z dwudziestu zabójstw Palestyńczyków, którzy zostali zamordowani przez Izraelskich żołnierzy

Większość przypadków izraelskich *targeted killings* miało miejsce w „Area A”, części Zachodniego Wybrzeża Jordanu znajdującego się pod kontrolą Autonomii Palestyńskiej. Cele obejmowały członków różnych grup, włączając w to Fatah²², Hamas²³ i Palestyński Dżihad Islamski²⁴, którzy przez izraelski rząd zostali uznani za winnych planowania i przeprowadzania ataków przeciwko izraelskim cywilom. Środki użyte do *celowanego zabijania* obejmowały drony, snajperów, wystrzeliwanie rakiet ze śmigłowców, zabójstwa w bliskim kontakcie i artylerię. Badania grupy obrońców praw człowieka pokazały, że pomiędzy rokiem 2002 a majem 2008 roku, co najmniej 387 Palestyńczyków zostało zabitych w rezultacie operacji *targeted killings*. Z tej liczby, 234 osoby były celami, reszta ofiar stanowiła uboczny skutek ataków²⁵.

Ostatnie przypadki zabójstw Palestyńczyków w Strefie Gazy przez izraelskie siły bezpieczeństwa miały miejsce w 2013 r. Haitham Ziad Ibrahim al-Mishal, 25-letni mieszkaniec Gazy, 30 kwietnia został zastrzelony przez samolot, kiedy jechał motocyklem w zachodniej części Gazy. Według Izraelskich mediów był to dobrze znany terrorysta powiązany z Al-Kaidą, który trudnił się przetrzutem broni a także brał udział w ataku raketowym na Eljat²⁶.

Tabele 1–3 przedstawiają statystyki śmierci powiązanych z operacją „Płynny ołów”.

bądź służby specjalne na polecenie rządu Izraela. Dr. Thabet był dentystą. Pracował dla organizacji PHR (Physicians for Human Rights) i udzielał pomocy medycznej Palestyńczykom rannym i okaleczonym w wyniku Izraelskiego ostrzału. Przywódca Fatah na Zachodnim Brzegu, Marwan Barghouti powiedział, że Premier Izraela, Ehud Barak, musiał osobiście zatwierdzić to zabójstwo.

22 Fatah (Ruch Wyzwolenia Narodowego Palestyny) – jedna z największych palestyńskich partii politycznych i największa frakcja Organizacji Wyzwolenia Palestyny, założona w roku 1958 w Kuwejcie przez Jassira Arafata.

23 Hamas – radykalna islamska organizacja, działała przede wszystkim w Strefie Gazy i na Zachodnim Brzegu. Przez większość państw i organizacji zachodnich, w tym Unię Europejską i Stany Zjednoczone, uznana jest za organizację terrorystyczną.

24 Islamic Jihad (Palestyński Dżihad Islamski) – organizacja palestyńskich bojowników. Organizacja została uznana za grupę terrorystyczną grupy przez Stany Zjednoczone, Unię Europejską, Wielką Brytanię, Japonię, Kanadę, Australię i Izrael. Wg. rządów Stanów Zjednoczonych i Australii jest finansowana głównie przez Iran.

25 B'Tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories, <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/any/by-date-of-event>, dostęp: 11.11.2013.

26 Lilach Shoval, Daniel Siryoti, *IAF strike kills Palestinian jihadi in Gaza*, „Israel Hayom” 2013, 30 kwietnia.

Tabela 1. Opracowano na podstawie statystyk B'Tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories²⁷

Zabici od czasu operacji „Płynny Ołów1” (19 styczeń 2009–30 wrzesień 2013)	Terytorium okupowane			Izrael
	Strefa Gazy	Zachodni Brzeg	Łącznie	
Palestyńczycy, którzy nie brali udziału w działaniach wojennych i zostali zabici przez siły bezpieczeństwa Izraela (z wyłączeniem obiektów celowanego zabijania)	172	0	172	0
Palestyńczycy zabici przez Izraelskie siły bezpieczeństwa, o których brak informacji czy brali udział w walkach	24	0	24	0
Palestyńczycy, którzy wzięli udział w działaniach wojennych i zostali zabici przez izraelskie siły bezpieczeństwa	233	0	233	1
Palestyńczycy, którzy stanowili obiekt celowanego zabijania	35	0	35	0
Palestyńczycy zabici w wyniku celowanego zabijania	49	0	49	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/any/by-date-of-event>, dostęp: 11.11.2013.

Tabela 2. Opracowano na podstawie statystyk B'Tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories

Zabici w czasie operacji „Płynny Ołów” (27 grudzień 2008–18 styczeń 2009)	Terytorium okupowane			Izrael
	Strefa Gazy	Zachodni Brzeg	Łącznie	
Palestyńczycy, którzy nie brali udziału w działaniach wojennych i zostali zabici przez siły bezpieczeństwa Izraela (z wyłączeniem obiektów celowanego zabijania)	759	5	764	0
Palestyńczycy zabici przez Izraelskie siły bezpieczeństwa, o których brak informacji czy brali udział w walkach	32	0	32	0

²⁷ Operacja „Płynny Ołów” – rozpoczęta przez Siły Obronne Izraela (IDF) 27 grudnia 2008 r. operacja militarna, której celem była likwidacja członków i zniszczenie infrastruktury Hamasu w Strefie Gazy.

Zabici w czasie operacji „Płynny Ołów” (27 grudzień 2008–18 styczeń 2009)	Terytorium okupowane			Izrael
	Strefa Gazy	Zachodni Brzeg	Łącznie	
Palestyńczycy, którzy wzięli udział w działaniach wojennych i zostali zabici przez izraelskie siły bezpieczeństwa	350	2	352	0
Palestyńczycy, którzy stanowili obiekt celowanego zabijania	2	0	2	0
Palestyńczycy zabici w wyniku celowanego zabijania	20	0	20	0
Pakistańscy policjanci zabici podczas ataków na posterunki policji	248	0	248	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/any/by-date-of-event>, dostęp: 11.11.2013.

Tabela 3. Opracowano na podstawie statystyk B’Tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories

Zabici przed operacją „Płynny Ołów” (29 wrzesień 2000–26 grudzień 2008)	Terytorium okupowane			Izrael
	Strefa Gazy	Zachodni Brzeg	Łącznie	
Palestyńczycy, którzy nie brali udziału w działaniach wojennych i zostali zabici przez siły bezpieczeństwa Izraela (z wyłączeniem obiektów celowanego zabijania)	1353	833	2186	5
Palestyńczycy zabici przez Izraelskie siły bezpieczeństwa, o których brak informacji czy brali udział w walkach	238	404	642	4
Palestyńczycy, którzy wzięli udział w działaniach wojennych i zostali zabici przez izraelskie siły bezpieczeństwa	1257	472	1729	60
Palestyńczycy, którzy stanowili obiekt celowanego zabijania	150	82	232	0
Palestyńczycy zabici w wyniku celowanego zabijania	277	107	384	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.btselem.org/statistics/fatalities/any/by-date-of-event>, dostęp: 11.11.2013.

Polityka *targeted killing* jest popularna wśród społeczności Izraela. Ankieta opublikowana przez *Ma'ariv*²⁸ w sierpniu 2001 roku pokazała, że aż 90 procent opinii publicznej Izraela popiera ją. Żadne inne działania rządu Izraela, włączając w to najazdy na terytorium Palestyńskie, aresztowania bojowników, postawienie muru, przesiedlenia Palestyńczyków z ich terytoriów do sąsiednich krajów Arabskich nie cieszą się takim poparciem jak *targeted killing*. Pomimo tego, że Izrael był krytykowany w mediach za zabójstwa bojowników Palestyńskich to krytyka ta jest o wiele mniejsza niż w stosunku do pozostałych działań.

Istnieją silne argumenty za tym, że *targeted killing* jest nieefektywne albo nawet szkodliwe dla Izraela. Nie istnieją żadne przekonujące dowody na to, że polityka *targeted killing* zmniejszyła zagrożenie ze strony terrorystów. W maju 2002, po osiemnastu miesiącach stosowania *celowanego zabijania* na niespotykaną dotychczas skalę, liczba ofiar po stronie Izraela wzrosła do 500²⁹. Prawne podstawy polityki *targeted killing* były przedmiotem wyroku Izraelskiego Sądu Najwyższego z grudnia 2006 r.³⁰ Sąd Najwyższy nie rozstrzygnął czy *celowane zabijanie* jest dopuszczalne czy zakazane, wypowiedział się natomiast, że każde takie użycie powinno być ocenione indywidualnie. Przyjął, że prawo dopuszcza *targeted killing* w stosunku do cywili, jeżeli bezpośrednio brali udział w działaniach wojennych i zostały spełnione łącznie cztery warunki:

- siły stosujące *targeting* są odpowiedzialne za identyfikację celu i są faktycznymi podstawami spełniającymi normę „bezpośredniego udziału”,
- nawet jeżeli cel został prawnie i faktycznie zidentyfikowany przez Rząd jako dozwolony do eliminacji, siły państwowe nie mogą zabić osoby jeżeli są dostępne mniej krzywdzące środki,
- po każdym *celowanym zabijaniu* musi być retroaktywne i niezależne śledztwo mające na celu identyfikację celu i wyjaśnienie okoliczności ataku,
- wszelkie uboczne krzywdy wyrządzone cywilom muszą być zgodne z zasadą proporcjonalności MPHKKZ³¹.

28 *Ma'ariv* – jedna z głównych gazet wydawanych w Izraelu.

29 Steven R. David, *Fatal Choices: Israel's Policy of Targeted Killing*, „The Review of International Affairs” 20003, 2 (3).

30 Israel High Court of Justice, *The Public Committee Against Torture et al. v. The Government of Israel, et al.* HCJ 769/02, Judgment of 14 Dec. 2006 (PCATI).

31 Zasada MPHKKZ, która nakazuje aby straty w ludności cywilnej, lub jej obrażenia, jak również zniszczenia obiektów należących do ludności cywilnej, które mogą wystąpić

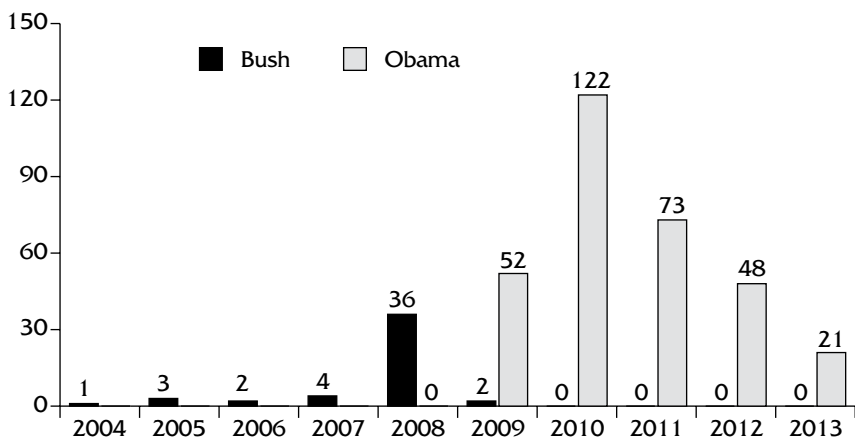
III. Stany Zjednoczone

Stany Zjednoczone stosowały politykę *targeted killing* w konfliktach zbrojnych w Iraku i Afganistanie a także poza nimi w Pakistanie³² i Jemenie. USA przyjęło politykę *celowanego zabijania* wkrótce po atakach z 11 września 2001. Tajny program *targeted killing* podobno jest prowadzony przez CIA, które używa dronów Predator i Reaper. Są także raporty o zaangażowaniu przy programie jednostek specjalnych przy wsparciu cywilnych kontraktorów³³. Badania przeprowadzone przez New American Foundation³⁴ pokazują, że w pierwszych dwóch latach rządów prezydent Obama wyraził zgodę na cztery razy więcej ataków w Pakistanie niż prezydent Bush w ciągu ośmiu lat. Raport opiera się na doniesieniach prasowych zgodnie z którymi było przeprowadzonych 291 uderzeń od 2009 roku do stycznia 2013 roku. Straty oszacowano pomiędzy 1,299 a 2,264 bojowników³⁵.

Pierwszy wiarygodny atak drona kierowanego przez CIA miał miejsce 3 listopada 2002 r., kiedy zostały wystrzelone rakiety z Predatora w samochód przewożący Qaed Senyan al-Harithi, lidera Al-Kaidy zamieszanego w zamach bombowy na USS Cole³⁶.

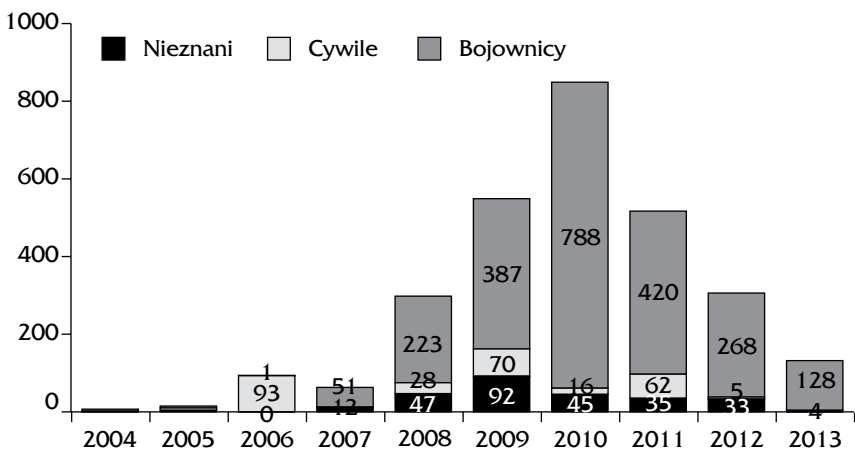
na skutek ataku celów wojskowych nie mogą przeważać nad korzyściami wojskowymi z przeprowadzenia takiego ataku. Por. Philip Alston, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, 2010, s. 6–7, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.24.Add6.pdf>, dostęp: 11.11.2013.

- 32 Pierwsze rakiety odpalone z bezpilotowych jednostek powietrznych spadły na Waziristan 18 czerwca 2004 roku. W wyniku tego nalotu zabity został Nek Muhammad, lider pakistańskich talibów. We wrześniu 2010, kiedy to dokonano 26 nalołów, w których zginęło ponad 100 ekstremistów w tym kilka ważnych przywódców Talibanu i Al-Kaidy m. in. Szejk Fateh, szef Al-Kaidy w Pakistanie i Afganistanie.
- 33 Osoba lub firmy zakontraktowana przez rząd Stanów Zjednoczonych do zapewniania usług bezpieczeństwa w rejonie konfliktu zbrojnego lub poza nim.
- 34 New American Foundation – amerykańska organizacja non-profit, zajmująca się szerokim spektrum problemów 21-szego wieku. Została założona w 1999 r.
- 35 New American Foundation, *Drone Wars Pakistan: Analysis*, <http://natsec.newamerica.net/drones/pakistan/analysis>, dostęp: 11.11.2013.
- 36 USS Cole – amerykański niszczyciel Aegis typu Arleigh Burke wersji Flight I, został ciężko uszkodzony przez Al-Kaidę podczas ataku terrorystycznego 12 października 2000 roku w Jemenie. Atak terrorystyczny został przeprowadzony przy pomocy łodzi motorowej wypełnionej ładunkiem wybuchowym. Eksplozja wyrwała w burcie okrętu dziurę o średnicy około 12 metrów zabijając 17 amerykańskich marynarzy i raniąc 39. Zginęło również dwóch zamachowców-samobójców. Atak ten określony

Wykres 1. Naloty dronów w Pakistanie: Bush-Obama

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Drone Wars Pakistan: Analysis*, New American Foundation, <http://natsec.newamerica.net/drones/pakistan/analysis>, dostęp: 11.11.2013.

Wykres 2. Podział ofiar nalołów w Pakistanie w poszczególnych latach

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Drone Wars Pakistan: Analysis*, New American Foundation, <http://natsec.newamerica.net/drones/pakistan/analysis>, dostęp: 11.11.2013.

został jako „11 września US Navy” (Navy’s September 11) i zapoczątkował nowy rodzaj terroryzmu, tzw. terroryzm morski.

Drugiego maja 2011 r. został zastrzelony Osama bin Laden. Amerykańscy komandosi wzięli szturmem dom w pakistańskim Abbottabadzie, zabijając przywódcę Al-Kaidy wraz z synem i dwoma przybocznymi. Ocalały trzy kobiety i dziewięcioro dzieci. Jak powiedział szef CIA Leon Panetta, „nie zakładano, że Osama zostanie pojmany”. Celem operacji było zabicie, nie schwytanie lidera Al-Kaidy³⁷. Innym znanym przykładem *targeted killings* było zastrzelenie Anwara Al-Awlaki. W kwietniu 2010 roku, Prezydent Obama umieścił go na liście celów do zlikwidowania przez CIA jako podejrzanego o terroryzm³⁸. *Celowane zabicie* amerykańskiego obywatela nie miało w dotychczasowej praktyce precedensu. Jedną z kilku ofiar śmiertelnych tej operacji był też Samir Khan, 25-letni Pakistańczyk z paszportem amerykańskim, redaktor angielskojęzycznego magazynu „Inspire” służącego radykalizowaniu muzułmanów w krajach zachodnich. Obama powiedział tego dnia, że zabicie Awlaczego, „lidera operacji zewnętrznych Al-Kaidy na Półwyspie Arabskim”, stanowi „poważny cios dla najbardziej aktywnej filii operacyjnej Al-Kaidy „i „kolejny znaczący kamień milowy” w globalnej kampanii antyterrorystycznej³⁹. Dwa tygodnie później, 16 letni syn Al – Awlaczego, Abdulrahman al – Awlaki, obywatel USA, który urodził się w Denver, został zabity w Jemenie przez naprowadzonego przez CIA drona. Umieszczenie Awlaczego na liście celów CIA i zabicie go 30 września spotkało się z krytyką amerykańskich grup zajmujących się obroną swobód obywatelskich – ACLU⁴⁰ i Center for Constitutional Rights⁴¹. Według nich rząd amerykański nie

37 Wawrzyniec Smoczyński, Tomasz Zalewski, Jędrzej Winiecki, *USA: Nowa taktyka walce z terroryzmem. Nieżywy lub martwy*, „Polityka” 2011, 19 maj.

38 Leonard Tom, *Barack Obama orders killing of US cleric Anwar al-Awlaki*, „London: The Daily Telegraph” 2010, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/barack-obama/7564581/Barack-Obama-orders-killing-of-US-cleric-Anwar-al-Awlaki.html>, dostęp: 08.04.2010.

39 *Śmierć czołowego propagandzisty al-Qaidy Anwara al-Awlaczego w Jemenie*, 5 październik 2011, stosunkimiedzynarodowe.info, dostęp: 08.04.2010.

40 American Civil Liberties Union (ACLU, Unia Praw Obywatelskich) – amerykańska organizacja non-profit której celem jest ochrona praw obywatelskich gwarantowanych przez konstytucję. Założona w 1920 przez Crystal Eastman, Roger Baldwin i Walter Nelles jest następcą National Civil Liberties Bureau założonego podczas I wojny światowej.

41 Center for Constitutional Rights (CCR) jest organizacją obrończą non-profit założoną w 1966 przez Williama Kunstlera, z siedzibą w Nowym Jorku. Działalność CCR jest skoncentrowana wokół procesów dotyczących swobód obywatelskich

może postanowić o zabiciu swojego obywatela bez wszczęcia żadnego postępowania prawnego i oskarżenia o jakąkolwiek zbrodnię, na obszarze nie będącym terenem działań wojennych. Już wcześniej obie organizacje reprezentowały ojca Awlakiego w sprawie sądowej⁴² podważającej prawo władz do dokonywania tzw. *celowanego zabijania* (*targeted killing*) za granicą. Uważają one, że zezwolenie na taką politykę praktycznie daje amerykańskiej władzy wykonawczej prawo do zabicia każdego obywatela USA uznanego za zagrożenie, z pogwałceniem konstytucji USA, zwłaszcza piątej poprawki⁴³ mówiącej wprost, że nie wolno żadnej osoby pozbawić życia bez przysługującego jej procesu prawnego, jak również prawa międzynarodowego, ponadto przytacza się tu dekret wydany przez ówczesnego prezydenta Ronalda Reagana w 1981 roku, który zabraniał komukolwiek zatrudnionemu przez rząd USA lub działającemu w jego imieniu dokonywania morderstw, a także spiskowania w takim celu⁴⁴.

CIA kontroluje drony ze swojej kwatery głównej w Langley w Wirginii, koordynując pilotów w ukrytych bazach lotniczych w Afganistanie i Pakistanie. Ustalono mapę lotnisk dronów:

- Afganistan. Istnieją tu cztery znane lotniska dla dronów. CIA zarządza bazami w Dżalalabadzie i Choście, armia USA ma swoją

i praw człowieka jak również na zapewnieniu opieki prawnej osobom uwięzionym w więzieniu Guantanamo.

⁴² Ojciec Al-Awlakiego wytoczył proces, próbując powstrzymać przed zabiciem swojego syna rząd Amerykański, argumentując, że został on pozbawiony konstytucyjnego prawa do należnego procesu. Sędzia John Bates odmówił interwencji w sprawie Al-Awlakiego stwierdzając, że sądy nie są władne rewidować decyzje Prezydenta o znaczeniu militarnym.

⁴³ 5. poprawka do Konstytucji Stanów Zjednoczonych – „Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za zbrodnię główną lub inne hańbiące przestępstwo bez aktu oskarżenia uchwalonego przez wielką ławę przysięgłych z jej własnej inicjatywy lub na wniosek prokuratora, chyba, że chodzi o sprawę dotyczącą lądowych lub morskich sił zbrojnych albo milicji w czynnej służbie podczas wojny lub niebezpieczeństwa publicznego. Nie wolno też nikomu za to samo przestępstwo wymierzać dwukrotnie kary na życiu lub zdrowiu. Nikt nie może być zmuszony do zeznawania w sprawie karnej na swoją niekorzyść, ani też zostać bez prawidłowego wymiaru sprawiedliwości pozbawiony życia, wolności lub mienia. Własność prywatną można przejąć na użytek publiczny tylko za sprawiedliwym odszkodowaniem”. Uchwalona w ramach Karty Praw Stanów Zjednoczonych Ameryki (pierwsze dziesięć poprawek do Konstytucji Stanów Zjednoczonych), weszła w życie 15 grudnia 1791 roku.

⁴⁴ *Śmierć celowego propagandzisty...*

w Kandaharze. Z lotniska w Szindad startują misje zwiadowcze nad Iran.

- Katar. W Al-Udeid, największej bazie lotniczej USA na Bliskim Wschodzie, znajduje się centrum dowodzenia samolotami bezzałogowymi na cały region, w tym Irak i Afganistan.
- Zjednoczone Emiraty Arabskie. W bazie Al-Dhafra jest kilka samolotów RQ-4 Global Hawk, służących zbieraniu informacji na granicy Iranu z Irakiem i Afganistanem.
- Jemen. Z bazy Al-Anad leżącej na południu kraju armia amerykańska na spółkę z jemeńską tropi i zabija członków Al-Kaidy Półwyspu Arabskiego.
- Etiopia. W 2011 r. po czteroletniej przerwie rząd etiopski pozwolił wrócić Amerykanom do bazy Arba Minch. Obecne tu drony Reaper służą do misji zwiadowczych nad Somalią.
- Dżibuti. W Camp Lemonier od 2003 r. znajduje się dowództwo sił USA zajmujących się „rogiem Afryki” – stacjonuje tu 3,5 tys. żołnierzy i pracowników cywilnych. Tutejsze Predatory atakują ludzi Al-Kaidy wytropionych w okolicy.
- Seszele. Skromna flota dronów MQ-9 Reaper patroluje wody Oceanu Indyjskiego w poszukiwaniu piratów.
- Filipiny. Amerykańskie drony, jak się podejrzewa, śledzą bojowników z radykalnej grupy Abu Sajaf na wyspie Mindanao.
- Turcja. W bazie NATO Incirlik znajduje się kilka Predatorów używanych od 2007 r. do zwiadu nad Irakiem⁴⁵.

Stany Zjednoczone używają także dronów i jednostek specjalnych w ramach polityki celowanych zabójstw do pozbycia się szefów grup narkotykowych finansujących Talibów⁴⁶.

Administracja Georga W. Busha jak i Obamy próbuje usprawiedliwić na gruncie prawa krajowego i międzynarodowego politykę *targeted killings*. Prawną podstawą rządu USA w prawie krajowym dla operacji zwalczających terroryzm i polityki *targeted killings* wobec Talibów i Al-Kaidy jest przyjęta w 2001 roku przez Kongres Stanów Zjednoczonych,

45 Robert Stefanicki, *Obama wskazuje, drony rozstrzeliwują, a gdzie prawo*, „Gazeta Wyborcza” 2012, 22 czerwiec.

46 US Senate Foreign Relations Committee, *Afghanistan's Narco War: Breaking the Link Between Drug Traffickers and Insurgents*, Report to the Senate Committee on Foreign Relations., S. Rep. No. 111–29, at 16 (2009) .

po zamachach 9/11, *Authorization for the Use of Military Force* (AUMF). Dokument ten upoważnia Prezydenta do „użycia wszelkiej koniecznej i odpowiedniej siły przeciwko narodom, organizacjom lub osobom, które planowały, zatwierdzały, popełniły lub wspierały ataki terrorystyczne, które miały miejsce 2001 r. lub ukrywały takie organizacje lub osoby”⁴⁷.

Rząd amerykański twierdzi, że podstaw stosowania *targeted killings* należy upatrywać w prawie do samoobrony a także w tym, że USA jest w konflikcie zbrojnym z Al-Kaidą, Talibami i siłami z nimi sprzymierzonymi⁴⁸. NBC News ujawniło⁴⁹ dokument o nazwie „*Department Of Justice White Paper*”, który stwierdza, że Stany Zjednoczone mogą legalnie używać zabójczej siły w obcym państwie przeciwko starszemu członkowi Al-Kaidy lub sił z nimi sprzymierzonych, który jest obywatelem USA i jeżeli są spełnione następujące trzy przesłanki: po pierwsze, osoba musi stanowić bezpośrednie zagrożenie ataków przeciwko Stanom Zjednoczonym. Po drugie, ujęcie jej nie jest możliwe. Po trzecie, każda z akcji musi być zgodna z prawem wojennym⁵⁰. Dokument ten oddaje w ręce każdego, bliżej nieokreślonego „urzędnika wysokiego szczebla”, niekoniecznie prezydenta, legalne prawo do podejmowania decyzji, kiedy zawiesić konstytucyjną ochronę zagwarantowaną wszystkim obywatelom i zabić ich bez jakiegokolwiek należnego im procesu. I to nie bacząc na stanowce i federalne ustawodawstwo, które kategorycznie zakazuje zabójstwa bez wyroku sądu, na brak wypowiedzenia wojny, na traktaty wyraźnie zakazujące tego typu zabijania i na zapisy Deklaracji Niepodległości, która gwarantuje prawo do życia, oraz na Konstytucję, która wymaga procesu sądowego, zanim rząd odbierze komuś to prawo. Prezydent nie może legalnie zarządzić zabicia kogokolwiek, chyba że nastąpi to zgodnie z Konstytucją i prawem federalnym. Zgodnie z Konstytucją może jedynie nakazać zabijanie przy użyciu wojska, kiedy USA zostały zaatakowane

⁴⁷ Authorization for Use of Military Force (AUMF) – zostało przyjęte przez Kongres USA 14 wrzesień 2001 r., Prezydent George W. Bush podpisał AUMF 18 września 2001 r.

⁴⁸ Mary Grinman, *Department Of Justice White Paper Reveals United States Position On Lethal Force Operations Targeting U.S Citizen Abroad*, „Jolt Digest” 2013, <http://jolt.law.harvard.edu/digest/national-security/departement-of-justice-white-paper-reveals-united-states-position-on-lethal-force-operations-targeting-u-s-citizens-abroad>, dostęp: 08.04.2013.

⁴⁹ Joe Quinn, *The American Way of Life: Kill Lists and Torture*, <http://www.sott.net/article/258564-The-American-Way-of-Life-Kill-Lists-and-Torture>, dostęp: 08.04.2013.

⁵⁰ Mary Grinman, *Department Of Justice...*

lub gdy taki atak jest tak bliski, że zwłoka będzie kosztowała życie niewinnych ludzi. Może również nakazać zabijanie przy użyciu sił wojskowych w następstwie wypowiedzenia wojny uchwalonego przez Kongres⁵¹. Zwolennicy polityki *targeted killings*, stoją na stanowisku, że nawet jeżeli *celowane zabijanie* nie jest prawnie usankcjonowane, to zwalcza większe zło za pomocą zła mniejszego i w tym kontekście jest usprawiedliwione.

IV. Podsumowanie

Profesorowie prawa na Uniwersytecie Harvarda, Gabriella Blum i Philip Heymann wskazują na sześć potencjalnych zagrożeń związanych ze stosowaniem polityki *targeted killings*:

1. tak zwany efekt Hydry lub powstawania więcej — i bardziej zdecydowanych — przywódców, którzy zamieniają tych, którzy byli ostatnio dekapitowani;
2. drony mogą zmusić terrorystycznych liderów do ukrywania się, co uczyni monitorowanie ich ruchów i późniejsze gromadzenie danych wywiadowczych bardzo utrudnionym;
3. polityczne przesłanie płynące ze stosowania *targeted killings* może być szkodliwe dla interesów kraju atakującego ze względu na to, że pokazuje dużą dysproporcję sił pomiędzy stronami i będzie przynosić wsparcie terrorystom, którzy będą postrzegani jak Dawid walczący z Goliatem;
4. przeprowadzone w obcym kraju uderzenia dronów powodują ryzyko podwyższenia napięcia pomiędzy rządem, który używa dronów a rządem na którego terytorium operacja jest przeprowadzana;
5. *targeted killings* są zagrożone krytyką ze strony lokalnych wyborców skierowaną przeciwko rządowi, który zezwala na uderzenia na terytorium ich kraju;
6. istnieje niebezpieczeństwo nadużywania *targeted killing* wewnątrz i na zewnątrz wojny z terroryzmem⁵².

⁵¹ Andrew P. Napolitano, *Obama Grants Himself License To Kill. This is the power claimed by kings and tyrants*, <http://www.sott.net/article/258111-Obama-grants-himself-license-to-kill-This-is-the-power-claimed-by-kings-and-tyrants>, dostęp: 08.04.2013.

⁵² Gabriella Blum, Philip Heymann, *Law and Policy of Targeted Killing*, „Harvard National Security Journal” 2010, lipiec.

Wątpliwości związane ze stosowaniem *celowanego zabijania* narastają kiedy krzywda zostaje wyrządzona niewinnym obserwatorom w wyniku ataku skierowanego w terrorystów. W czasie wojny, uboczne uszkodzenie cywili, pomimo, że jest straszną konsekwencją wojny, jest dozwolone jeżeli jest proporcjonalne do militarnych korzyści. W porządku krajowym, policja musi powstrzymać się z użyciem broni jeżeli istnieje zagrożenie dla niewinnych obserwatorów z wyjątkiem sytuacji kiedy użycie broni przeciwko podejrzanemu przypuszczalnie zmniejszy liczbę niewinnych ofiar. Pewnym jest, że *targeted killings* potrzebuje prawnego unormowania wspólnego dla czasu wojny i pokoju, i to takiego, które byłoby akceptowalne dla innych krajów a nie tylko dla mocarstw.

Na spotkaniu, 25 kwietnia 2013 r. w Brukseli, podkomisji SEDE⁵³ i DROI⁵⁴ Parlamentu Europejskiego, dyrektor Fundacji na rzecz Badań Strategicznych w Paryżu Camille Grand zauważył, że co najmniej 76 państw prowadzi starania o pozyskanie dronów⁵⁵.

Polskie Siły Zbrojne chcą kupić 97 zestawów samolotów bezzałogowych i wykorzystywać je do celów rozpoznawczych i uderzeniowych, na skalę taktyczną i operacyjną. Ministerstwo Obrony Narodowej nie chce kupować zagranicznych samolotów bezzałogowych, ponieważ woli dać zlecenie polskim firmom zbrojeniowym. Pod koniec sierpnia 2013 r. powstało konsorcjum bezzałogowych systemów powietrznych, które pracuje nad pierwszym polskim bezzałogowcem uderzeniowym – Mantą⁵⁶. W Polsce projekty i badania nad UAV prowadzi m.in. Instytut Techniczny Wojsk Lotniczych, Politechnika Warszawska, Politechnika Poznańska, Politechnika Wrocławska oraz Politechnika Rzeszowska⁵⁷. Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej mają na wyposażeniu kilka bezzałogowych statków latających: *Aeronautics Orbiter*⁵⁸, wykorzystywany głównie

53 Podkomisja SEDE Parlamentu Europejskiego (Subcommittee on Security and Defence) – Podkomisja Bezpieczeństwa i Obrony.

54 Podkomisja DROI Parlamentu Europejskiego (Subcommittee on Human Rights) – Podkomisja Praw Człowieka.

55 Marcin Maj, *Drony powinny służyć do zabójstw? Europosłowie chcą globalnej debaty*, „Dziennik Internautów: Biznes i Prawo” 2013.

56 Krzysztof Wilewski, *Apetyt na drony*, „Polska Zbrojna” 2013, nr 10.

57 Bartłomiej Mrożewski, *Polskie drony. Kiedy nasze bezzałogowce rozwiną skrzydła?*, http://next.gazeta.pl/next/1,114656,10176055,Polskie_drony__Kiedy_nasze_bezzalogowce_rozwina_skrzydla_.html, dostęp: 08.04.2013.

58 Aeronautics Orbiter – izraelski, taktyczny bezzałogowy aparat latający, produkcji firmy Aeronautics Defense Systems.

przez żołnierzy służących w Afganistanie, a także *ScanEagle*⁵⁹ i *WB Electronics FlyEye*⁶⁰ używane w Wojskach Specjalnych.

Nie ma wątpliwości, że *kierowane zabijanie* to problem, który jest obarczony kwestiami politycznymi, moralnymi i prawnymi. Rząd, który zdecyduje się korzystać z takiej taktyki stanie w obliczu poważnych problemów i musi się liczyć z konsekwencjami swoich decyzji. ACLU wniosła powództwo sądowe, gdzie kwestionowane są uprawnienia rządu amerykańskiego do angażowania się w celowane zabijanie obywateli USA. Rząd USA odpowiedział na nie stwierdzając, że jest to pytanie polityczne i ani sąd amerykański, ani sędziowie nie mają tu nic do powiedzenia („Nie istnieje żadne forum sądowe właściwe do oceny tych konstytucyjnych zagadnień”)⁶¹.

⁵⁹ ScanEagle – taktyczny, rozpoznawczy, bezzałogowy aparat opracowany przez amerykańską firmę Boeing i Insitu, Inc.

⁶⁰ WB Electronics FlyEye – bezzałogowy statek latający opracowany przez polską firmę WB Electronics przeznaczony do bliskiego rozpoznania.

⁶¹ Joe Quinn, *The American Way...*

